

Gooi je

Kauwgom kauwen in de klas en dan kijken hoe de docent gaat reageren... Een andere naam opgeven met als gevolg onderdrukt gegiechel door de hele groep... Gebruik je lichaam om daar mee om te gaan, zonder dat het meteen zo'n issue wordt.

Een fantastische docent beschikt over diverse –soms schijnbaar tegenstrijdige– eigenschappen. Hij is goed in contact maken, kan zich inleven in de leerling, is vriendelijk en begripvol en kan zichzelf en gebeurtenissen op de hak nemen. Daarnaast is hij enthousiast over zijn vak en weet hij dit uit te dragen. Tegelijkertijd is hij de onbetwiste leider. Iemand waar leerlingen zich veilig en comfortabel bij voelen.

Maar een laaiend enthousiaste docent zonder leiderschapskwaliteiten kan de orde niet bewaren en bij een docent die elke groep 'klein' krijgt, kunnen de leerlingen wel stil zijn, maar leren ze wel wat? Het gaat dus om sterke contactuele vaardigheden, enthousiasme en leiderschapskwaliteiten. Voor een groot deel laat je deze kwaliteiten zien met je stem en je lichaam.

Koning, keizer, admiraal...

Laten we ons eens focussen op status en autoriteit. Welke stem- en lichaamstaal hoort daarbij? Neem een persoon in gedachten die volgens jou over deze kwaliteiten beschikt en probeer zo iemand eens na te doen. Kleine kinderen zijn daar fantastisch in. Laat ze een koning of een koningin uitbeelden en onmiddellijk staat daar een leider. Ze lopen niet, maar schrijden door de kamer. Hun armen wapperen niet, maar alleen hun hand zwaait langzaam op en neer. Keurig rechtop en met een bijna onbeweeglijk hoofd knikken ze je toe. Gaan ze er ook nog bij spreken, dan komen de zinnen helder, duidelijk en in een rustig tempo uit hun mond. Als we dit vertalen naar de lichaamstaal van een gezaghebbende docent, dan zien we dat op sommige momenten deze lichaamstaal verdacht veel overeenkomsten vertoont met die van hun kinderen als die een koning(in) imiteren.

Lichaamstaal

Wist je dat legerofficieren erin worden getraind om hun hoofd stil te houden als ze commando's geven? Gezaghebbende docenten blijken ook hoofden te hebben die weinig bewegen op momenten dat ze leerlingen tot de orde roepen. Hoe rustiger je je hoofd en lichaam houdt, hoe overtuigender en evenwichtiger je namelijk overkomt.

En heb je wel eens een kromme generaal of koningin gezien? Een leider herkennen we aan zijn rechte lichaam. Het evenwicht is verdeeld over beide voeten, hij is immers in balans, en zijn houding is ontspannen, maar rechtop. Docenten die leiderschapskwaliteiten hebben, nemen deze houding aan op momenten dat dit noodzakelijk is. Ze blijven dan niet zitten, maar gaan staan, zodat ze flink in hoogte verschillen met hun leerlingen. Dit zorgt namelijk emotioneel ook voor een hogere positie.

lichaam in de strijd

Dan oogcontact. Leiders durven te kijken. Docenten die orde houden kijken doorgaans langer zonder onderbrekingen de klas in dan andere docenten. Zij maken ook oogcontact met de hele groep. Leerlingen die buiten het blikveld van de docent vallen, blijken namelijk vaker een stoorzender te vormen.

Om toch nog even bij die generaal te blijven... Kun je je een generaal voorstellen met een hoge stem? We vermoeden dat piepende personen met ambities om generaal te worden het moeilijk hebben, want hoge stemmen associëren we met onzekerheid en onderdanigheid. Nee, dan lage stemmen; dat lijken gezonde, krachtige en overtuigende mensen. Margaret Thatcher had dat goed in de gaten. Zij heeft zich met hulp van een logopedist bekwamd in het spreken met een lage stem om zo meer autoriteit te verkrijgen. Ook leidende docenten zetten een lage stem in als zij de klas tot orde roepen. En zij schreeuwen zo min mogelijk. Schreeuwen maakt van een leidende docent een lijdende docent; het is een signaal dat je de situatie niet onder controle hebt. Bovendien neemt dan de toonhoogte van je stem toe en we weten ondertussen welk beeld dat oproept.

Gezaghebbende docenten hebben hoofden die weinig bewegen

Maar als je in de regel spreekt met normaal volume, kan stemverheffing soms juist goed werken. Vooral als je dit combineert met een ietwat scherpe toon kun je een duidelijk signaal afgeven met relatief weinig moeite. Gebruik stemverheffing wel bewust om de les soepel te laten verlopen. Je hebt de situatie in de hand of anders gezegd: jij hebt de stemverheffing onder controle en niet andersom. De regel is: stemverheffing die voortkomt uit onmacht, een instinctieve reactie is, werkt tegen je; stemverheffing die je bewust en met mate inzet op de juiste momenten, werkt voor je.

We blijven nog even bij de stem. Want het tempo waarin je spreekt is ook een krachtig instrument. Een rustig spreektempo is geloofwaardiger dan een 'rateltempo'. Een prachtig voorbeeld is de beroemde rede van Martin Luther King in Washington in 1963. Naast herhaling van de zin 'I have a dream', zorgde ook zijn rustige spreektempo ervoor dat zijn speech zo'n enorme indruk maakte. Gemiddeld spreken wij 125 tot 190 woorden per minuut. Martin Luther King verminderde het tempo tot onder de 100 woorden per minuut. Op momenten dat hij een climax naderde, voerde hij het tempo op tot 150 woorden. Hij speelde met zijn spreektempo en dat had effect. Ook Nelson Mandela wist zijn publiek te imponeren met zijn rustige spreektempo. In de klas kun je een rustig tempo gebruiken om te laten zien dat alles onder controle is en dat je weet waar je het over hebt. Bovendien kun je door afwisseling de aandacht van je leerlingen beter vasthouden.

Tot slot nog enkele woorden over hoe je de ruimte gebruikt. Wie zelfverzekerd is, gebruikt de hele ruimte. En voelt zich thuis in het midden. Zo gaat dat ook in de klas. Docenten met leiderschapskwaliteiten laten zich zien, verstoppen zich niet achter barrières als een bureau, maar benutten de hele ruimte. Ze staan in het midden voor de groep, duidelijk zichtbaar voor iedereen; lopen door het lokaal en schromen niet om regelmatig bij 'druktmakers' te gaan staan.

Een gelijke leider

We moedigen je niet aan om het hele lesuur als een koning door je lokaal te bewegen en al helemaal niet om als een generaal over je klas te heersen. Maar de persoon die je thuis laat zien of onder vrienden, mag best verschillen van de persoon die je in de klas laat zien. Je kruipt in de rol van docent. En op sommige momenten kan de op status en autoriteit gerichte stem- en lichaamstaal goed werken. Leerlingen voelen zich veilig bij een docent die de touwtjes in handen heeft; ook al is het niet de bedoeling dat je je beter of belangrijker dan je leerlingen voelt. Het gaat om leiderschapskwaliteiten, contactuele vaardigheden en enthousiasme. Dus schakel je tussen verschillende rollen. Je investeert in een goede relatie, houdt je vakkennis up-to-date zodat je enthousiast blijft over de lesstof en straalt zelfvertrouwen uit. Maar bovenal laat je zien dat je de leerling respecteert en belangstelling hebt voor hun leefwereld. Met andere woorden: je houdt van je leerlingen. En je houdt van jezelf.

Marijke van Dijk (marijke@co-actief.nl) schreef samen met Tom Boves Contact maken op school. Motiveren, leidinggeven en samenwerken in het voortgezet onderwijs. Met haar collega's van het centrum voor coactieve communicatie geeft zij trainingen aan teams rond de thema's Orde en Motivatie. Zie pagina 64